

УДК 33.012.46:640.5-027.581

JEL L31

DOI 10.32782/2786-8273/2025-8-3

Горват Т.Ю.доктор філософії,
Карпатський університет імені Августина Волошина
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0804-916X>**Tetiana Horvat**

Augustyn Voloshyn Carpathian University

Балабан Ю.О.старший викладач кафедри правознавства та канонічного права,
Карпатський університет імені Августина Волошина
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-1804-8546>**Yuliia Balaban**

Augustyn Voloshyn Carpathian University

Пайда О.М.доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри правознавства та канонічного права,
Карпатський університет імені Августина Волошина
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3541-9269>**Oleksii Paida**

Augustyn Voloshyn Carpathian University

ЗАКОНОДАВЧІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НЕПРИБУТКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

LEGISLATIVE ASPECTS OF FINANCIAL AND ECONOMIC ACTIVITIES OF NON-PROFIT ORGANIZATIONS

Анотація. Статтю присвячено аналізу деяких законодавчих аспектів фінансово-господарської діяльності неприбуткових організацій в Україні. Розглянуто роль таких організацій у соціально-економічному розвитку країни та їх значення для громадянського суспільства. Висвітлено специфіку діяльності неприбуткових організацій, яка полягає в орієнтації на виконання соціальних функцій, а не на отримання прибутку, що вимагає застосування особливих підходів до регулювання їх фінансових процесів. Акцентовано увагу на необхідності вдосконалення законодавчих норм, які визначають правові рамки їх існування, забезпечення прозорості, ефективності та запобігання зловживанням у використанні фінансових ресурсів. Визначено основні нормативно-правові акти, які регулюють діяльність неприбуткових організацій, а також потребу у гармонізації законодавства для забезпечення стабільності цього сектору. Продемонстровано важливість розвитку ефективних механізмів управління та контролю за діяльністю неприбуткових установ, що дозволяє забезпечити належне виконання їх соціальних функцій. Підкреслено необхідність постійного вдосконалення законодавчих і управлінських підходів для адаптації до сучасних економічних і соціальних умов.

Ключові слова: неприбуткова організація, некомерційна організація, суб'єкт господарювання, законодавче забезпечення, фінансово-господарська діяльність.

Abstract. Introduction. Non-profit organizations play a significant role in the socio-economic development of civil society, requiring a special regulatory approach to their financial and economic activities aimed at transparency, resource efficiency, and fulfilling their social functions. The **purpose** of the article is the analysis of the legislative aspects of the financial and economic activities of non-profit organizations, the identification of key regulatory acts that govern the activities of such organizations, and the need for their improvement. **Methods.** The methodology used in the article includes an analysis of scientific literature and case studies on individual aspects of the activities of non-profit organizations in Ukraine, an analysis of statistical data, and a comparative analysis of legislative acts regulating the activities of domestic non-profit organizations. **Results.** The article analyzes key legislative aspects of the financial and economic activities of non-profit organizations in Ukraine. The significant role these organizations play in the socio-economic development of civil society is considered, along with the specifics of their operations, which focus primarily on fulfilling social functions rather than generating profit. The need for regulating financial processes in non-profit organizations to ensure transparency, efficient resource use, and the proper execution of their social missions is highlighted. The article also addresses the legislative framework that governs the activities of non-profits, stressing its need to evolve in response to changes in both the economic and social environments. The main regulatory documents that define and control the financial and economic activities of non-profit organizations are analyzed. These include laws aimed at ensuring the performance of social functions, protecting the interests of all participants, and providing equal opportunities for the development of non-profits and the attraction of additional resources for socially important projects. Attention is given to the necessity of implementing effective mechanisms to prevent the misuse of resources and ensure their correct and efficient distribution. Key elements of the legislative framework, such as the Civil

Code and the Tax Code, are discussed, as well as other sector-specific legislative acts. The importance of unified standards and the coherence of legal provisions regulating non-profit activities is also underscored, contributing to proper legal regulation. The article highlights the crucial role of statutory documents in legitimizing non-profit organizations, ensuring their compliance with the law, and outlining their goals, operational mechanisms, and rules, which form the foundation for their effective functioning. Conclusion. The development and adherence to clear, transparent norms will enable non-profit organizations to successfully achieve their social goals, integrate into civil society, and establish a legal basis for their sustainable development in an ever-changing environment.

Keywords: non-profit organization, non-commercial organization, business entity, legislative support, financial and economic activity.

Постановка проблеми. Неприбуткові організації відіграють важливу роль у соціально-економічному розвитку громадянського суспільства. Специфіка їх діяльності, що полягає у відсутності мети отримання прибутку, визначає необхідність особливого підходу до регулювання фінансово-господарських процесів, що спрямований, передусім, на забезпечення прозорості, ефективного використання ресурсів та виконання соціальних функцій, які лежать в основі їх створення. Водночас, для належного функціонування неприбуткових організацій необхідно встановлення чітких та зрозумілих норм, які регулюють їх фінансово-господарську діяльність.

Законодавче забезпечення діяльності неприбуткових організацій є ключовим фактором, який визначає правові та фінансові рамки їх існування. Вітчизняне законодавство в цій сфері еволюціонувало протягом тривалого часу, однак постійні зміни у законодавстві, економічних та соціальних умовах вимагають систематичного вдосконалення підходів до регулювання фінансово-господарської діяльності таких структур. Основні нормативно-правові акти, що регулюють фінансово-господарську діяльність неприбуткових організацій повинні забезпечувати належне виконання соціальних функцій та захист інтересів сторін. Важливим аспектом є наявність законодавчих механізмів, які б дозволяли уникнути зловживань та забезпечували правильне і ефективне використання фінансових ресурсів, залучених неприбутковими установами. Крім того, нормативно-правова база повинна гарантувати рівні умови для розвитку неприбуткових організацій, а також сприяти залученню додаткових ресурсів для реалізації їх соціально важливих проєктів.

Дослідження законодавчого підґрунтя, що регулює фінансово-господарську діяльність неприбуткових організацій в Україні, визначення проблемних аспектів, оцінка ефективності діючих правових норм у контексті актуальних змін законодавства, є надзвичайно важливим для забезпечення стабільності та розвитку цього сектору в умовах сучасних викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження різних аспектів діяльності неприбуткових організацій в Україні були предметом уваги численних науковців, чії роботи стали основою для подальших дискусій у предметній сфері. Зокрема, питання щодо створення та функціонування неприбуткових структур аналізували в своїх працях такі науковці як Гура Н.О. [1], Тищенко В.М., Ярмоліцька О.В. [2], Дуднева Ю.Е., Обиденнова Т.С., Васильєва М.О. [3], Гришук А.Б. [4], Остап'юк Н.А., Примаченко О.Д. [5].

Метою статті є аналіз законодавчих аспектів фінансово-господарської діяльності вітчизняних неприбуткових організацій, визначення ключових нормативно-правових актів, які регулюють діяльність таких організацій та потребу у їх вдосконаленні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Неприбуткові (некомерційні) організації, які займають місце третього сектора економіки поряд з державними та комерційними структурами, виконують важливу роль у соціально-економічному розвитку країни, не ставлять за мету отримання прибутку та базуються на добровільній участі громадян. Чимало з них є благодійними організаціями, що визначає їх безкорисливу спрямованість [1, с. 24].

Неприбуткові організації не становлять основу економічної системи, проте є важливою частиною трудової та економічної активності [2, с. 132]. Вони активно впливають на розвиток різних соціальних секторів, сприяючи вирішенню суспільних проблем і забезпеченню соціальної стабільності, а також підтримують ініціативи, що не зводяться до фінансового зиску, а орієнтовані на загальне благо та розвиток суспільства.

Сучасний розвиток недержавних неприбуткових організацій відзначається розширенням їх функцій, зростанням впливу та залученням більшої кількості осіб. Основними напрямками їх діяльності є соціально корисні ініціативи, що сприяють розвитку суспільства та підтримці його моральних цінностей [3, с. 85].

Неприбуткова організація, як соціально-економічна система, що функціонує стабільно, пристосовуючись до змін зовнішніх умов, володіє властивостями динамічності та детермінованості, які дозволяють прогнозувати її подальший розвиток, а також характеризується відкритістю до зовнішнього середовища та здатністю гнучкої адаптації до можливих змін [4, с. 317–318].

Як зазначалось, неприбутковими організаціями вважаються такі суб'єкти господарювання, чия діяльність не спрямована на отримання прибутку. Разом з тим, не всі неприбуткові організації мають виключно альтруїстичні цілі, так як окремі з них створені з метою представлення та захисту інтересів певних груп людей [5].

Станом на початок 2024 року на обліку в органах Державної податкової служби перебувало 222 853 неприбуткових установ та організацій. На Рис.1 продемонстровано динаміку відповідного показника у розрізі кількох попередніх років [6].

Загальними законодавчими актами, що регулюють ті чи інші аспекти діяльності вітчизняних неприбуткових організацій є, зокрема, Цивільний, Господарський, Податковий кодекси України, Закони України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань», «Про громадські об'єднання», «Про оподаткування прибутку підприємств» та ін. Разом з тим, фінансово-господарська діяльність таких господарських одиниць регламентується також профільними законами, що безпосередньо стосуються предмета їх діяльності, тобто окремий вид неприбуткової організації регулюється відповідним законодавчим документом.

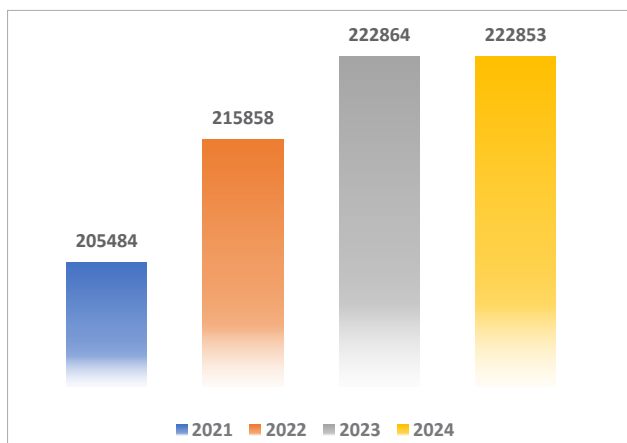

Рис. 1. Динаміка приросту неприбуткових організацій 2021–2024 рр.

Джерело: складено авторами на підставі джерела [6, с. 11]

Для забезпечення уніфікованих стандартів ідентифікації неприбуткових організацій, обліку їх діяльності та здійснення контролю з боку відповідних органів, а також для проведення комплексного та вибіркового аналізу, створено Реєстр неприбуткових установ і організацій, до якого вносяться неприбуткові організації – юридичні особи, що не сплачують податок на прибуток підприємств. Законодавчо закріплена ознака неприбутковості, що надається таким організаціям [7]. Таблиця 1 містить перелік видів вітчизняних неприбуткових організацій, закріплені ознаки неприбутковості відповідно до кожного виду, а також профільні законодавчі акти, які регулюють їх діяльність.

Важливим є збереження у законодавстві чіткої узгодженості щодо регулювання діяльності неприбуткових організацій, не обмежуючись виключно податковими нормами, а також забезпечення єдиної правової рамки, що охоплює всі аспекти їх функціонування. Існує необхідність дотримання чіткої теоретичної основи щодо

Таблиця 1

Класифікація неприбуткових організацій: ознаки неприбутковості та нормативне регулювання

Вид неприбуткової організації	Ознака неприбутковості	Профільний закон, який регулює діяльність неприбуткової організації
бюджетні установи	0031	Законодавчі та нормативні акти відповідно до галузевої специфіки
громадські об'єднання	0032	Закон України «Про громадські об'єднання» від 22.03.2012 № 4572
політичні партії	0033	Закон України «Про політичні партії в Україні» від 05.04.2001 № 2365
творчі спілки	0034	Закон України «Про професійних творчих працівників та творчі спілки» від 07.10.1997 № 554
релігійні організації	0035	Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23.04.1991 № 987
благодійні організації	0036	Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05.07.2012 № 5073
пенсійні фонди	0037	Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 09.07.2003 № 1057
спілки	0038	Закон України «Про споживчу кооперацію» від 10.04.1992 № 2265
асоціації та інші об'єднання юридичних осіб	0039	Закон України «Про органи самоорганізації населення» від 11.07.2001 № 2625; Закон України «Про асоціації органів місцевого самоврядування» від 16.04.2009 № 1275
житлово-будівельні кооперативи	0040	Закон України «Про кооперацію» від 10.07.2003 № 1087
дачні (дачно-будівельні) кооперативи	0041	Закон України «Про кооперацію» від 10.07.2003 № 1087
садівничі та гаражні (гаражно-будівельні) кооперативи (товариства)	0042	Закон України «Про кооперацію» від 10.07.2003 № 1087
об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, асоціації власників жилих будинків	0043	Закон України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» від 29.11.2001 № 2866
професійні спілки, їх об'єднання та організації профспілок	0044	Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» від 15.09.1999 № 1045
організації роботодавців та їх об'єднання	0045	Закон України «Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності» від 22.06.2012 № 5026
сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи	0046	Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» від 21.07.2020 № 819
кооперативні об'єднання сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів	0047	Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» від 21.07.2020 № 819
інші юридичні особи, діяльність яких відповідає вимогам, встановленим Податковим Кодексом, утворені та зареєстровані в порядку, визначеному законом, що регулює діяльність відповідної неприбуткової організації	0048	Закон України «Про кооперацію» від 10.07.2003 № 1087

Джерело: складено авторами на основі [7; 8]

визначення сутності некомерційних організацій та єдиної, доступної термінологічної структури, що полегшить правове регулювання їх діяльності та сприятиме інтеграції таких організацій у загальну правову систему країни.

Заснування та старт діяльності неприбуткової організації розпочинається із розробки статуту, обов'язкового установчого документу, що забезпечує легітимність її роботи, визначає основні принципи, механізми та регламентує правила, за якими організація функціонує. Статут, який має відповідати чинним законодавчим вимогам, також визначає цілі та завдання діяльності неприбуткових господарюючих суб'єктів.

Для забезпечення ефективної роботи неприбуткових організацій законодавчі норми повинні бути гармонізованими із чітко визначеними механізмами їх функціонування.

Висновки. Неприбуткові організації провадять свою діяльність у різноманітних сферах суспільного життя, що передбачає застосування багаторівневої та

комплексної законодавчої бази для їх регулювання. Для забезпечення ефективної діяльності таких організацій необхідно постійно вдосконалювати як законодавчі, так і управлінські механізми.

Питання організації та контролю за фінансово-господарською діяльністю неприбуткових установ є важливим аспектом, що потребує особливої уваги, адже дозволяє забезпечити прозорість у використанні ресурсів, запобігти зловживанням та гарантувати ефективне виконання соціальних функцій, для яких такі організації були створені. Тому, необхідно запроваджувати гнучкі й адаптивні механізми для належного регулювання цієї сфери, враховуючи сучасні економічні та соціальні виклики.

Розробка та неухильне дотримання чітких і прозорих норм дозволить неприбутковим організаціям успішно реалізовувати свої соціальні функції, сприяти власній інтеграції у громадянське суспільство та створювати правову основу для стійкого розвитку в умовах змінюваного середовища.

Бібліографічний список:

1. Гура Н.О. Неприбуткові організації в Україні: особливості діяльності та класифікація. *Економіка України*. 2012. № 8. С. 23–31.
2. Тищенко В.М., Ярмоліцька О.В. Неприбуткові організації в Україні: нормативно-правове регулювання та особливості обліку і оподаткування. *Збірник наукових праць Державного університету інфраструктури та технологій. Серія «Економіка і управління»*. 2019 (2018). Вип. 43–44. С. 131–143.
3. Дуднева Ю.Е., Обиденнова Т.С., Васильєва М.О. Особливості менеджменту некомерційних організацій. *Modern economics*. 2020. № 21. С. 84–88.
4. Гришук А.Б. Роль неприбуткових благодійних організацій у наданні соціальних послуг населенню. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 315–318.
5. Остап'юк Н.А., Примаченко О.Д. Законодавче регулювання діяльності неприбуткових організацій як основа організації бухгалтерського обліку. *Економіка та суспільство*. 2024. № 62. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-46>
6. Огляд «Використання неприбуткових організацій у цілях легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму». Державна служба фінансового моніторингу України.
7. Коди ознаки неприбутковості установ та організацій. Управління & Аудит. URL: https://www.olza.com.ua/zakon_nonprofit
8. Види неприбуткових організацій. Голоvbukh. Платформа Бухгалтерія. URL: <https://buhplatforma.com.ua/files/2024/09/Vydy-neprybutkovykh-orhanizatsii.pdf>

References:

1. Hura N. O. (2012) Neprybutkovi orhanizatsii v Ukraini: osoblyvosti diialnosti ta klasyfikatsiia [Non-profit organizations in Ukraine: features of activity and classification]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 8, pp. 23–31. (in Ukrainian)
2. Tyshchenko V. M., Yarmolitska O. V. (2019) Neprybutkovi orhanizatsii v Ukraini: normatyvno-pravove rehuliuвання ta osoblyvosti obliku i opodatkuvannya [Non-profit organizations in Ukraine: regulatory and legal regulation and features of accounting and taxation]. *Zbirnyk naukovykh prats Derzhavnoho universytetu infrastruktury ta tekhnolohii. Seriiia "Ekonomika i upravlinnia"*, no. 43–44, pp. 131–143. (in Ukrainian)
3. Dudnieva Yu. E., Obydiennova T. S., Vasyliieva M. O. (2020) Osoblyvosti menedzhmentu nekomertsiiynykh orhanizatsii [Peculiarities of management of non-profit organizations]. *Modern economics*, no 21, pp. 84–88. (in Ukrainian)
4. Hryshchuk A. B. (2023) Rol neprybutkovykh blahodiinykh orhanizatsii u nadanni sotsialnykh posluh naseleenni [The role of non-profit charitable organizations in providing social services to the population]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, no 2, pp. 315–318. (in Ukrainian)
5. Ostapiuk N. A., Prymachenko O. D. (2024) Zakonodavche rehuliuвання diialnosti neprybutkovykh orhanizatsii yak osnova orhanizatsii bukhgalterskoho obliku [Legislative regulation of the activities of non-profit organizations as the basis for organizing accounting]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 62. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-46> (in Ukrainian)
6. Ohliad "Vykorystannia neprybutkovykh orhanizatsii u tsiliakh lehalizatsii (vidmyvannia) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shliakhom, ta finansuvannia teroryzmu" [Use of non-profit organizations for the purposes of legalization (laundering) of proceeds from crime and financing of terrorism]. *Derzhavna sluzhba finansovoho monitorynhu Ukrainy*. (in Ukrainian)
7. Kody oznaky neprybutkovosti ustanov ta orhanizatsii [Codes of signs of unprofitability of institutions and organizations]. *Upravlinnia & Audyt*. Available at: https://www.olza.com.ua/zakon_nonprofit (in Ukrainian)
8. Vydy neprybutkovykh orhanizatsii [Types of non-profit organizations]. *Holovbukh. Platforma Bukhgalteriiia*. Available at: <https://buhplatforma.com.ua/files/2024/09/Vydy-neprybutkovykh-orhanizatsii.pdf> (in Ukrainian)

Стаття надійшла до редакції 31.01.2025